

**Жеткіншектердің психикалық даму
ерекшеліктері және балалардың ғаламтор
желісіндегі қауіпсіз мінез-құлқы**

Психологтың ата-аналармен кездесуі

Жеткіншек жасы – балалық пен ересектік арасындағы онтогенетдік даму, жыныстық жетілу және ересек өмірге кірумен ерекшелінеді.

Жеткіншектік кезеңнің шектері шамамен балалардың орта мектептің 5-8 сыныптарында оқитын кезеңмен сәйкес келеді, ол 11-12 жастан 14-15 жақа дейінгі аралықты қамтиды. Жеткіншектік кезеңнің баланың дамуындағы ерекше орны «өтпелі», «бетбұрыс», «қиын» кезең деген атауларында бейнеленген.

Көңіл-күйдің тез өзгеруі.

- Достармен араласу қажеттілігі тұйықталумен алмасады;
- Нәзіктік, бауыр басу қажеттілігі, агрессия мен қаталдықпен алмасады.
- Көтеріңкі көңіл -күй мен қуаныш, апатиямен алмасуы мүмкін.
- Өзіне сенімді болу, өзінің ойын ашық жеткізу қабылеты тез арада өзіне сенімсіздікпен алмасады.
- Романтикалық көңіл-күй тез арада басқа жағымсыз эмоцияға алмасуы мүмкін.
- Ойының тұрақсыздығы.

Жеткіншектер арасындағы қиыншылықтар

- Құрдастарынан өзінің келбеті жөнінде сөздерді ауыр қабылдайды.
 - Шамадан тыс өзімшілдік немесе тұйықтылықтың байқалуы.
 - Эмоционалды тұрақсыздық, көңіл-күйдің тез өзгеруі байқалады.
 - Эмоционалды тұрақсыздық-
- ❖ ұлдарда 11-13 жаста
 - ❖ қыздарда 13-15 жас аралығында көп байқалады.

- Баланы қаталдықпен тәрбиелеудің соңы оның ақыл ойы мен әлеуеттілігінің кеш дамуына әкеліп соқтырады.
- Қол жұмсау мен жазалау ақыр соңында бала мен ата-анасы үшін қайғылы жағдайларға соқтыруы мүмкін, бала не үшін жазаланғанын түсінуден қалады, жақсы мен жаман қылықтарды айыра алмайтын халге жетеді.
- Әрине бала дегеніміз кішкентай періште еместігін әркім де біледі, оны тәрбиелеу оңай емес. Бірақ бала ата-ананы өздерінің өрескел қылықтарымен қандай да болсын күрделі жағдайда қалдырғанымен, тұйықтан баланың адамдық қасиетін құрметтей отырып, олардың жеке басын қорламай, денесіне таяқ тигізбей – ақ шығуға болады.

- Көмектесу үшін не істеу керек?
 - Оны мұқият тыңдай біліңіз
 - Жақсы көріп, қолдау көрсету
 - Тығырықтан шығу жолын көрсетіңіз
 - Баланы жалғыз қалдырмаңыз
 - **Сенім білдіріп, түсінушілік танытыңыз**
 - Үмітін оятыңыз
 - Жалған ақыл-кеңес беруші болмаңыз
 - Жылы қарым- қатынас орнатыңыз

ҒАЛАМТОР:

Жағымды
жақтары?

Жағымсыз
жақтары?

СҰРАҚТАРҒА ЖАУАП БЕРІҢІЗДЕР:

- ✓ Ғаламтор бізге қандай жақсы нәрселер береді? Пайдасы қандай?
- ✓ Бала Ғаламтор желісінде болғанда оған қандай қауіптер кездесуі мүмкін?

Ғаламтор: жақсы ма, жаман ба?

ЖАҚСЫ	ЖАМАН
Оқуда көмек береді	Ұнамсыз сайттар,, контент
Ал да, жаса	Алаяқтар
Музыка	Арам ниетті қаскүнемдер
Мультфильмдер, фильмдер	Кибербуллинг
Дамытушы ойындар	Тәуелділік
????	????

Желідегі қауіп - кибербуллинг

Кибербуллинг – Ғаламтор технологияларының көмегімен жүзеге асыралатын қудалау түрі. Оның түрлері сан-алуан – тіл тигізу, бопсалау, қоқан-лоқы көрсету, жала жабу, алымсақтық.

ШЫҒАРЫП ТАСТАУ

баланы барлық ортақ онлайн-әңгімелерден шығарып тастау

ХЕЙТИНГ

нақты бір адамға бағытталған комментарий және хабарлама түріндегі негізсіз сын айту

КИБЕРСТАЛКИНГ

құрбанды қудалау мақсатымен гаджеттерді пайдалану, құрбанға және оның отбасы мүшелеріне үздіксіз қоқан-лоқы көрсету

ТРОЛЛИНГ

құрбанды келемеждеу мақсатымен веб-сайттарда, әлеуметтік желілердің парақшаларында агрессияға толы ақпарат жариялау

ГРИФИНГ

басқалардың ойыннан рахат алуына кедергі жасау мақсатымен онлайн ойындарда онлайн ойыншыларды қудалау

СЕКСТИНГ

жалаңаш және жартылай жалаңаш адамдар бар фото және бейнематериалдарды жіберу немесе жариялау

Бала (жасөспірім) кибербуллинг құрбанына айналғанының негізгі белгілері:

- ✓ көңіл-күйі өзгеріп, мазасы кетіп, мұңая түседі
- ✓ телефонды бұрынғыдан сирек қолдана бастайды
- ✓ әлеуметтік желілердегі парақшаларын өшіріп тастайды
- ✓ долылық пен өшпенділік сезімдері пайда болады
- ✓ қорқыныш – алаңдау үшін әрдайым жеткілікті себеп. Егер бала үнемі қорқып жүргендей көрінсе, ол кибербуллинг құрбанына айналғаны әбден мүмкін. Аталған белгілер басқа түйіткілді мәселелерді сипаттауы да мүмкін. Бірақ, кибербуллингіктің қатерлілігін бірінші кезекте анықтап, шешіп алу қажет

Егер үрейлі белгілерді байқасаңыз (кибербуллинг)

- ✓ Баланың сезімдерін елеусіз қалдырмаңыз
- ✓ Болып жатқан жайтқа шынайы қызығушылық білдіріңіз
- ✓ Баламен күнделікті сөйлесіңіз және қолдау көрсетіңіз
- ✓ Баланың көңіл-күйін және мінез-құлқын мұқият бақылаңыз
- ✓ Балаға сіздің көмегіңізге жүгіне алатынын, сізге және осындай жағдайларда кәсіби көмек көрсететін адамдарға сенім арта алатынын жеткізіңіз;
- ✓ Баланы буллинг және кибербуллинг жайттары туралы ересектерге айтуға үйретіңіз.

Егер балаңыз кибербуллингке тап болса:

- үшінші тұлғаны (педагогты, мектеп әкімшілігін) қатыстыра отырып, жанжалды баланың заңды өкілімен реттеуге тырысыңыз
- скриншоттар түрінде кибербуллинг дәлелдерін қоса тіркей отырып, сот органдарына/полицияға жүгініңіз

Анықтап алыңыз: балаңыз кибербуллингке тап болды ма, әлде өзі қудалауды бастап отыр ма!

ЖАСӨСПІРІМДЕРГЕ АҚПАРАТ БЕРІҢІЗДЕР!

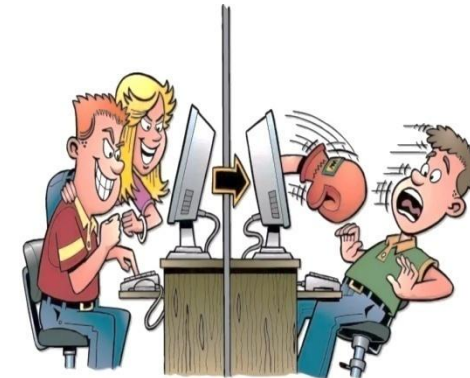
ӘРЕКЕТТЕР

- Фотосуреттердің астына жағымсыз комментарий қалдыру (постинг);
- Тіл тигізетін хабарламалар;
- Адамды келемеждейтін суреттер мен бейнематериалдар жасау;
- Тіркеулік жазбаға бұзып кіру және оның иесі атынан хабарламалар жариялау.

САЛДАР

Қылмыстық жауапкершілік

- ✓ жала жабу үшін (ҚР ҚК 130)
- ✓ тіл тигізу үшін (ҚР ҚК 131)

Кәмелетке толмаған балалардың әрекеттері үшін жауапкершілікке тартылатындар:

- ата-аналары, заңды өкілдері (ӘҚБК 127 бабы);
- балалар орналастырылған мемлекеттік мекемелер (ӘҚБК 127-1 бабы)

Сіздің балаңыз-ертеңгі азамат!

- Бала ұрсу мен ұру, ащы айқай мен жекіруден, жазалаудан гөрі, ата-ананың пайдалы кеңестерін, қаталдық пен таяқтан гөрі мейірім мен қамқорлықты, ата-ана сүйіспеншілігін қажет етеді. Бірақ өкінішке қарай, біз сүйіспеншілікпен қарай бермейміз.
- Бала өзін үлкендер тарапынан жасалатын психологиялық қысым мен күш көрсетуден қорғауға дәрменсіз келеді. Бірақ балалар біздің қылығымызды, бір-бірімізге қарым-қатынасымыздағы айқайға, дөрекілігімізге, қаталдығымызға, егер осының бәрін көзінше істесек тез үйреніп алады.
- Үйдегі заңсыздыққа бойы үйренген бала басқаның да құқығын сыйламайтын, ол туралы ойланбайтын болады. Керісінше жанұяда жақсы қарым-қатынаста өскен бала ертең қайырымды болып өседі. Баланы түзу өсіретін қорқыту-үркіту емес, оның еркін өсуі жан-жақты дамуына игі әсер етеді. Біз үйдегі балаға абайламай айтқан сөзіміз, ойланбай істеген қылығымыз кей кезде баланың қылығына байланысты емес, өзіміздің шаршағанымыздан, келеңсіздіктерімізден, жолымыз болмаудан, реніштерден болуы да мүмкін.
- Осындай сәттегі балаға деген айқайымыз, оны ештеңеге үйретпейді, оны қорлайды, жасық қылады, өмірге деген құштарлығын тежейді.

Осы кездесу барысында жеткіншектердің психикалық даму ерекшеліктеріне тоқталдық, сонымен қатар балаларды ғаламтор желісінде күтіп тұрған қауіптерді, кибербуллинг түрлері және белгілерімен әрі қолдау және көмек көрсету жолдарымен таныстық.

**ӘРҚАЙСЫСЫҢЫЗҒА БАЛА КИБЕРБУЛЛИНГКЕ ТАП
БОЛҒАНДА**

**АТА-АНА НЕ ІСТЕЙ АЛАТЫНЫН ЖӘНЕ
ҒАЛАМТОР БАЛА ҮШІН ҚАУІПСІЗ ДОСҚА АЙНАЛУЫ ҮШІН
ӨЗІМІЗДІ ҚАЛАЙ ҰСТАУ КЕРЕК ЕКЕНІ
ТҮСІНІКТІРЕК БОЛДЫ ДЕП ҮМІТТЕНЕМІЗ**

**Көңіл бөлгендеріңізге рақмет!
Сұрақтарыңыз болса, менімен
келесі байланыс мәліметтері
арқылы хабарласа аласыздар:
педагог-психолог
Жакаева Айша Кадырсызқызы
тел. 8 701 331 13 60**